

ego

DEZE MAAND

Bert Vuysje: **Lady sings the blues.** Pagina 3
H. Lips: **Ontzuiling en democratisering.** Pagina 4-5
Dick Zaal: **Poëzie? Nou, ja.** Pagina 9

Contactcommissies (3)

De contactcommissies bestaan nu drie à vier maanden en er is reeds enige reden om er met bezorgdheid over te schrijven.

In de eerste plaats vinden we in het juni-nummer van 'Twintig' (het 2-maandelijks blad van de VVDM) van de hand van Jan Stoof de klacht dat de vergaderingen ontaarden in besprekingen over futiliteiten (bedden in het wachtlokaal, zeep op de wasbakken, haardracht enz.) en dat bovendien blijkbaar sommige commandanten nalaten de deelnemende militairen de informatie te verschaffen die nodig is om mee te kunnen praten en oordelen.

Daarnaast is er de geschiedenis in de Johannes Postkazerne in Havelte waar op voorstel van de contactcommissie de reveille werd afgeschaft zodat de militairen de gelegenheid kregen om zelf uit te maken hoe laat ze zouden opstaan om om acht uur gereed te zijn voor het appel. De regeling werd ingevoerd nadat een proefperiode van vier weken had aangetoond dat de maatregel bevredigend werkte.

Op bevel van de bataljonscommandant (schrijft de Volkskrant) werd de regeling ongedaan gemaakt omdat deze commandant het wenselijk acht dat alle militairen van het bataljon op dezelfde tijd opstaan.

We staan voor de juistheid van de gegevens niet in maar voor zover ons bekend (en in de hoop dat we in de vakantietijd niet een of ander bericht hebben gemist) zijn ze (nog) niet tegengesproken.

De reden tot bezorgdheid is duidelijk: reeds bij het begin komt duidelijk tot uiting wat wij reeds eerder als de bottle-neck van deze geschiedenis aanduiden, de contactcommissies zijn een poging tot het bereiken van inspraak binnen een hiërarchische structuur!

Als dat al mogelijk is dan zal het zeker een moeilijke zaak blijken te zijn. Daarom willen wij vanaf deze plaats in de eerste plaats een beroep doen op beide partijen (dienstplichtige militairen en militaire overheid) om er niet te gauw de brui aan te geven.

Het is begrijpelijk als militairen weggelopen uit de commissies (zoals in Havelte dreigt te gebeuren) als het overleg op deze wijze wordt getorpedeerd, het is begrijpelijk als militaire commandanten tot de conclusie komen dat zulke experimenten blijkbaar in de krijgsmacht noch mogelijk noch gewenst zijn.

Wat men dan doet is niet meer dan de zaak in de steek laten vóór men de tijd heeft genomen om voldoende ervaring op te doen.

Wie de democratie de rug toewendt nadat de eerste pogingen tot inspraak op moeilijkheden zijn gestuit, heeft het blijkbaar met die democratie nooit zo ernstig gemeend.

Het is duidelijk dat nu het ogenblik gekomen is waarop de VVDM zal moeten aantonen dat ze werkelijk een strijdvaardige organisatie kan en wil zijn.

Het ligt binnen het vermogen van deze vereniging om de militairen die deel uitmaken van een contactcommissie zodanig te instrueren dat de vergaderingen van deze commissies boven de futiliteiten uitstijgen en de commandanten worden gedwongen (voor zover dat al niet het geval is) tot serieuze besprekingen. Wie weet hoe veel werk de vakbonden verricht hebben om hun plaatselijke bestuurders op te leiden die weet ook welke mogelijkheden hier liggen.

Dan nog kan, zoals in Havelte, een hogere commandant roet in het eten gooien. Maar opnieuw kan dan de VVDM de schuit uit de modder trekken.

Het hoofdbestuur van de VVDM heeft het in haar eigen hand om bepaalde wensen in haar besprekingen met de militaire autoriteiten op tafel te leggen en er bovendien — via de communicatie-middelen — de nodige ruchtbaarheid aan te geven. Uit de activiteiten van de VVDM in de komende maanden zal blijken of het de dienstplichtige militairen ernst is met hun wens tot inspraak.

Wie werkelijk inspraak wil zal, zo nodig, in staat moeten zijn om deze af te dwingen. Wij wachten, in gespannen verwachting, af.

H. LIPS

ego

*Maandblad van de humanistische
geestelijke verzorging voor militairen*

*nr. 8, augustus 1969
8ste jaargang*

Redacteur: H. Lips, Hoofdraadsman

Adres redactie en administratie:
*Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis, Hoofdstraat 84,
Driebergen
telefoon 03438 — 2878*

Vaste medewerkers:

Nico Haasbroek
Wim Jesse
Peter J. Morée
Bob van Opzeeland
Bert Vuijsje
Tom Weerheijm
Dick Zaal

Abonnementsprijs f 6,— per jaar, te
storten op postgirorekening 480414
t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische
Geestelijke Verzorging te Driebergen

Militairen ontvangen het blad op
aanvraag zonder betaling.

*Bij de voorplaat:
Zo maar een straat in de New York-
se wijk Harlem. Leonard Freed fo-
tografeerde deze winkellende vrouw.*

Lady sings the blues

'Mom and pop were just a couple of kids when they got married. He was eighteen, she was sixteen, and I was three.' (Mam en Pa waren nog kinderen toen ze trouwden. Hij was achttien, zij was zestien, en ik was drie.) Met die twee keiharde zinnen begint 'LADY SINGS THE BLUES', de autobiografie van de grootste zangeres uit de geschiedenis van de jazz: Billie Holiday (1915-1959). Een Nederlandse vertaling van dit oorspronkelijk in 1956 verschenen boek kwam dit voorjaar uit in Bruna's prijzenswaardig goedkope Zwarte Beertjes-reeks (nummer 1169; f 2,75).

Lijdensweg

Zonder de minste pathetiek, op bijna geamuseerde toon brengt Billie Holiday in haar autobiografie verslag uit van de onvoorstelbare lijdensweg, die haar leven — ondanks haar succesvolle carrière — is geweest. Op haar zesde begint ze uit werken te gaan bij blanke families. Op haar tiende (nadat ze door een buurman is verkracht) belandt ze in een katholiek gesticht, waar afschuwelijke omstandigheden heersen. Vijf jaar later is ze prostituee en wordt ze tot vier maanden gevangenisstraf veroordeeld. Kort daarna begint ze als jazz-zangeres, wat haar gelukkig op den duur de haar talent zo ruimschoots toekomende erkenning zou brengen, maar ook een serie vernederingen waar iemand met minder incasseringvermogen ongetwijfeld sneller onderdoor zou zijn gegaan.

De absurditeit van de Amerikaanse rassendiscriminatie leidt er bijvoorbeeld toe dat Billie Holiday zich tijdens een engagement met het (zwarte) orkest van Count Basie in (het noordelijk gelegen) Detroit van de theaterdirectie extra donker moet schminken, omdat ze anders bij een bepaalde belichting wel eens blank zou kunnen lijken.

Een jaar later, als ze met het (blanke) orkest van Artie Shaw rondreist, krijgt ze weer met heel andere problemen te maken: voortdurende incidenten bij het boeken van hotelkamers; soms een verbod om — als ze niet zingt — met het orkest op het podium te zitten; en vooral de bijna-onmogelijkheid om langs de weg iets te eten te krijgen of zelfs een toilet te kunnen gebruiken.

Na 1940 groeit ze langzamerhand uit tot een ster van wereldfaam, waardoor ze gedeeltelijk van dit soort problemen wordt verlost. Maar dan laat de Amerikaanse samenleving haar een nieuwe reeks martelingen ondergaan. In de onophoudelijke ellende die ze had moeten doormaken, was Billie Holiday verslaafd geraakt aan verdovende middelen.

'Toen ik aan de junk was, was ik aan de junk en niemand legde me wat in de weg. De smerissen niet, de lui van de optumwet niet, niemand,' schrijft ze. 'Ik kwam in moeilijkheden toen ik eraf probeerde te raken.'

Vanaf het moment dat ze in een particulier sanatorium een ontwenningsskuur heeft ondergaan, wordt ze de rest van haar leven vrijwel onafgebroken achtervolgd door politiemannen, die meestal weinig scrupules tonen als het erom gaat het bewijs van haar 'misdaad' (al dan niet door de politie zelf gefabriceerd) boven water te brengen. Die vervolging draagt er in belangrijke mate toe bij, dat Billie Holiday weer in haar verslaving terugvalt, wat haar dan weer op een nieuwe arrestatie en veroordeling komt te staan, en zo draait de vicieuze cirkel verder. Hoe schandalig de wetgeving op dit punt in Amerika (trouwens daar niet alleen) was en is, geeft Billie Holiday in haar boek zelf kernachtig aan:

'Mensen aan de dope zijn zieke mensen. Zodat het er nu op uitdraait dat de overheid achter zieken aanjaagt alsof het misdadigers zijn, tegen dokters zegt dat ze ze niet mogen helpen, ze vervolgt omdat ze wat stuff hebben waar geen belasting over betaald is en ze naar de lik stuurt. Denk je eens in dat de regering op suikerzieke mensen ging jagen, de insuline zwaar belastte en naar de zwarte markt dreef, tegen de dokters zei dat ze ze niet mochten behandelen, ze vervolgde omdat ze hun belasting niet betaalden en ze dan in de lik draaide. Als we dat deden zou iedereen denken

dat we gek waren geworden. En toch gaat er geen dag voorbij waarop we niet praktisch hetzelfde uithalen met mensen die aan de dope zijn.'

'LADY SINGS THE BLUES' beschrijft Billie Holiday's leven tot aan begin 1956. Ondanks haar zoveelste arrestatie op 23 februari van dat jaar eindigt het boek toch vol optimisme: 'Moe? Reken maar. Maar ik ben het allemaal zo weer vergeten, met mijn man...'

Schrijnend relaas

Martin Schouten, die het boek bewonderenswaardig, soepel vertaalde, geeft in een 'Coda' echter een schrijnend relaas van Lady Day's laatste paar levensjaren: een reeks weinig succesvolle comebacks (lichamelijk was ze een wrak geworden en haar stem had langzamerhand zijn glans verloren), ziekte en ten slotte op haar sterfbed in een New-Yorks ziekenhuis nog een arrestatie wegens heroïnebezit. Op 17 juli 1959 — vorige maand tien jaar geleden — overlijdt Lady Day, nadat bijna tot de laatste dag een politieagent deze 'misdadigster in arrest' op haar ziekenhuiskamer had bewaakt.

JAZZ

'En natuurlijk kan zij als slachtoffer worden beschouwd — een van de velen — van de rechtse terreur die nog steeds in de Verenigde Staten heerst,' stelt Martin Schouten terecht in zijn naschrift.

Behalve dit 'coda' en acht pagina's met foto's bevat deze uitgave van 'Lady Sings The Blues' nog een volledige discografie, die het boekje zelfs voor mensen die de Amerikaanse editie al hebben, tot een waardevol bezit maakt.

Behalve in haar autobiografie leeft Billie Holiday gelukkig ook voort in een groot aantal platen, die op het ogenblik in redelijke mate verkrijgbaar zijn. Haar beste werk is te vinden op 'The Golden Years', twee series van drie CBS-LP's met opnamen uit de periode 1933-'42, waarop ze voornamelijk wordt begeleid door voortreffelijke studiocombinaties van middle- jazz-groten.

Daarnaast is o.a. de LP 'Lady in Satin' kortgeleden in een goedkope serie heruitgebracht (CBS S 52540). Hierop staan twaalf opnamen uit februari '58 met het grote orkest van Ray Ellis (strijkers, harp, koor en wat jazzmusici). Ondanks de gebroken stem, die ze herhaaldelijk moet forceren, bezit Lady Day toch ook in deze stukken nog de indrukwekkende emotionele zeggingskracht, die haar zo veruit superieur maakte aan alle andere jazz-zangeressen.

BERT VUIJSJE

Ontzuiling en democratisering

Er ontwikkelen zich de laatste jaren in de strijdkrachten een aantal processen die als regel met het woord 'democratisering' worden aangeduid. Natuurlijk kan men zich afvragen of dit laatste woord wel terecht wordt gebruikt. Wie onder democratie wil verstaan het feit dat alle deelnemers van een bepaalde samenleving op de een of andere wijze het recht is gegarandeerd tot medespreken en medebeslissen die zal wel enige moeite hebben met de toepassing van het woord democratisering op de huidige situatie in de strijdkrachten. Met alle waardering voor de tot nu toe genomen maatregelen kan men beslist niet beweren dat de hiërarchische structuur van de strijdkrachten daarmee is opgeheven of aangetast. Dat was trouwens ook duidelijk niet de bedoeling van die maatregelen. Democratisering in dit verband wil dan ook voorlopig niet meer zeggen dan een behoedzaam aftasten of binnen de bestaande hiërarchische structuur bepaalde vormen van overleg, gesprek en dialoog kunnen worden gecreëerd.

Dat behoef nog niet te betekenen dat in de toekomst niet verdergaande maatregelen mogelijk zouden zijn maar voorlopig bewegen de maatregelen zich bewust in het hier aangegeven kader. Voor sommigen is dat waarschijnlijk een blijk van heersend conservatisme, voor anderen is het desondanks al een hele revolutie. Een andere zaak is dat de getroffen maatregelen vaak de indruk wekken betrekkelijk toevallig genomen te zijn en bovendien veelal slechts de uiterlijke kant des levens te raken. Dat behoef op zichzelf nog geen bezwaar te zijn en het wil zeker niet zeggen dat de maatregelen daarom onbelangrijk zouden zijn. Voor de betrokkenen zullen ze dat zeker niet zijn.

Toch rijst de vraag of het niet noodzakelijk is dat dit hele proces van verdergaande contacten tussen de verschillende rangen en standen in de militaire maatschappij, de mogelijkheden tot ontmoeting, tot gesprek en dialoog, tot uitwisseling van standpunten, tot onderling beter begrip zou moeten worden uitgediept en voorzien van een geestelijke motivatie. Een dan rijst vanzelf de vraag wat de inbreng zou kunnen zijn in dit proces van 'democratisering' van de aanwezige geestelijke verzorgers.

Taak geestelijke verzorging

Vanaf het begin van de humanistische geestelijke verzorging in de strijdkrachten is door mij betoogd dat geestelijke verzorgers er niet zijn voor het apparaat maar voor de mensen. Ik heb daarmee altijd van twee kanten de boot willen afhouden n.l. aan de ene kant de druk die op ons werd uitgeoefend om het militaire apparaat onze morele steun te verlenen in de vorm van diensten als moreelsofficier of als bevorderaars van de 'gevechtsbereidheid,' aan de andere kant de druk die eveneens op ons werd uit-

geoefend om onze krachten in te spannen om bepaalde pacifistische gedachten via ons geestelijk verzorgerschap te verbreiden en daardoor mede te helpen aan de verzwakking van het apparaat. Ik heb altijd volgehouden, en doe dit ook nu nog met de grootste klem, dat wij er als geestelijke verzorgers zijn om de man in bepaalde situatie te helpen om zijn weg te vinden en niet om de gedachten van onszelf of van anderen te propageren.

Indien ik mij op dit ogenblik afvraag of de geestelijke verzorgers een rol kunnen spelen bij het 'democratiseringsproces' in de strijdkrachten dan is dat bepaald niet omdat ik mij afvraag of op deze wijze de strijdkrachten kunnen worden versterkt of verzwakt. Er zullen zeker mensen zijn die zich de versterking of de verzwakking van de strijdkrachten ten doel stellen maar dat is hun zaak en niet de mijne. Ik heb als geestelijk verzorger met mensen te maken!

Nu meen ik, en in zoverre draagt mijn opvatting van geestelijke verzorging een duidelijk humanistische signatuur, dat het voor iedere mens van geestelijk belang is dat hij in de situatie waarin hij verkeert, zich zoveel mogelijk als een zelfstandig denkend en handelend mens kan gedragen. Dat hangt aan de ene kant natuurlijk af van zijn persoonlijk vermogen tot vrijheid en zelfstandigheid maar aan de andere kant ook van de kansen die de situatie hem biedt. Daarom zal een werkelijk geestelijk verzorger medemens behulpzaam willen zijn bij de ontwikkeling van hun eigen vermogens maar aan de andere kant ook bij de exploratie van de mogelijkheden van de gegeven situatie.

Nu kan men stellen dat op deze wijze de geestelijk verzorger in vele gevallen toch ook, indirect, zijn invloed op de situatie uitoefent. Dat is ongetwijfeld waar maar hoe die invloed zal zijn valt niet bij voorbaat vast te stellen, ze kan evenzeer ten gunste of ten ongunste van bepaalde belangen uitvallen. De geestelijk verzorger behartigt n.l. in principe alleen de belangen van de man die zich aan zijn zorgen toevertrouwt. Dat kan natuurlijk bij-effecten hebben waarmee derden gelukkig of ongelukkig kunnen zijn maar de geestelijk verzorger die de bij-effecten tot hoofdzak verklaart pleegt daarmee in zekere zin verraad aan zijn cliënt.

Verzuiling

De geestelijke verzorging in de strijdkrachten draagt nog alle kenmerken van de verzuiling. Ze is strict ingedeeld in katholieke, protestantse, joodse en humanistische verzorging, de dienstplichtigen wordt in de eerste dagen van hun diensttijd een keuze-mogelijkheid voorgelegd en daarmee is de kous dan min of meer af, iedereen is ingedeeld, de organisatie kan bevredigend werken, geeste-

lijke problemen zijn er niet of zijn op deze wijze bij voorbaat gekanaliseerd. Degenen die ondanks deze aandrang geen keuze wensen te maken worden, vaak zonder dat ze dit zelf weten, administratief bij de dominee ingedeeld en verder met rust gelaten. Het is een systeem uit de tijd dat de verschillende kerken zo hun verkondigend woordje in de strijdkrachten wensten te laten vallen, de enige afwijking is dat de humanisten vandaag ook een woordje mogen meebabbelen.

Het gaat natuurlijk wel allemaal voorbij aan het feit dat vele jongere en oudere mensen, zo langzamerhand al die levensbeschouwelijke babbels beu zijn en van geestelijke verzorging iets heel anders verlangen (als ze tenminste überhaupt nog iets van de geestelijke verzorging verwachten). Natuurlijk zijn er daarnaast nog vele mensen in de militaire dienst die de oude indeling prachtig vinden en die van mening zijn dat het zo nog jaren kan doorgaan.

Toch meen ik, met name onder de dienstplichtigen maar toch ook bij beroepsmilitairen, steeds meer de aandrang te beluisteren dat de geestelijke verzorgers hun afzonderlijke preek- of spreekstoelen zullen verlaten en in een gezamenlijke dialoog met de belangstellende militairen op zoek zullen gaan naar de dingen die belangrijk zijn om vandaag te kunnen leven. En die dingen mogen dan deels zeker liggen in de gedachten van de overgeleverde levensbeschouwingen maar de mensen van vandaag willen ze, al denkende en pratende, voor alles vinden in de culturele en maatschappelijke problemen van hun eigen tijd. Kortom, ze willen niet theologiseren of filosoferen maar praten en nadenken over concrete ervaringen en toestanden. Het theologiseren en filosoferen is slechts aanvaardbaar voor zover het dienstig is aan dit streven.

Daarbij speelt de wil tot confrontatie met verschillende ervaringen en interpretaties daarvan een grote rol en verzet men zich tegen gescheiden optrekken en afzonderlijke explicaties. De huidige geestelijke verzorging is voor dit streven eerder een sta-in-de-weg dan een stimulant behalve natuurlijk in die onderdelen waar aalmoezenier, dominee en raadsman (de rabbijn is in zulke gevallen helaas nooit aanwezig. Niet door zijn schuld maar omdat één rabbijn nu eenmaal niet overal tegenwoordig kan zijn) op eigen initiatief reeds op deze weg zijn gekomen en gezamenlijk met militairen besprekingen voeren, maar dat zijn, tot nu toe, uitzonderingen.

Democratisering

Ik ben ervan overtuigd dat de geestelijke verzorgers eerst dan een werkelijke rol in het 'democratiseringsproces' in de strijdkrachten zullen kunnen spelen als zij de moed hebben uit hun eigen geïsoleerde groepen naar buiten te komen en

de ander volop en in openbaarheid te ontmoeten en met hem het gesprek, de dialoog, de confrontatie aan te willen en aan te durven.

Die democratisering in de strijdkrachten is immers niet in de eerste plaats het feit dat je in burger de poort uit mag en nu zelfs in burger aan het avondeten mag verschijnen (om misverstand te voorkomen: we zijn wel degelijk verheugd over het feit dat deze maatregelen zijn getroffen) maar als democratisering ooit wat zal betekenen dan zal het voor alles inhouden: het doorbreken van de vele geïsoleerde groepen in de militaire samenleving. Zo lang de grote verschillen blijven bestaan tussen dienstplichtigen en beroepsmilitairen, tussen officieren en onderofficieren, tussen verschillende groepen officieren, tussen leeftijdsgeneraties, tussen militairen en burgers (in deze zelfde militaire samenleving), zo lang mene men niet dat van een werkelijke democratisering sprake is.

Democratie is heel wat meer dan het toestaan van bepaalde faciliteiten, het houdt tenminste de erkenning in dat anderen uit andere groepen, volop de moeite waard zijn om te ontmoeten, om naar hun opvattingen te luisteren, om hen op de hoogte te brengen met eigen opvattingen, om hun invloed te laten gelden, kortom het is de wil om de andere op iedere plaats en onder alle omstandigheden te erkennen als medemens en daarmee in eigen handelen en beslissen rekening te houden.

Het zou eigenlijk vanzelfsprekend zijn dat de geestelijke verzorgers, vanuit hun christelijke en humanistische achtergronden, dit proces zouden begeleiden maar hoe kunnen ze dat waar ze zelf opgesloten blijven in hun eigen groepen? De mensen van vandaag met werkelijke belangstelling zijn vaak heel kritisch tegenover het gesproken of geschreven woord. Ze vragen dat deze woorden worden gedekt door een congruent handelen. Hoe kunnen wij het proces van verdergaande communicatie en democratisering begeleiden en verdiepen als wij zelf het voorbeeld geven van separatie en isolatie?

Practische mogelijkheden

Er staat mij niet voor ogen dat nu plotseling de verschillende soorten van geestelijke verzorging worden opgeheven, ik begrijp dat men niet zonder meer van het ene systeem op het andere kan overgaan. Maar wel zou ik een aantal dingen in de naaste toekomst willen uitproberen om de wil tot samenwerking en communicatie aan te tonen en om te ervaren hoe die samenwerking is en hoever zij kan gaan. Ik geef in het volgende enkele mogelijkheden kort aan, in een volgend nummer wil ik die dan graag nader uitwerken met wellicht nog enkele aanvullende gedachten er bij.

- Een deel van de afzonderlijke les-

sen geestelijke verzorging in de kazernes zou kunnen vervallen, b.v. twee per maand en vervangen kunnen worden door, één morgen of middag per maand, een ontmoetingsbijeenkomst van verschillende richting o.l.v. aalmoezenier, dominee en raadsman (en zo mogelijk de rabbijn). De bijeenkomsten zouden zowel voor dienstplichtigen als beroepsmilitairen toegankelijk moeten zijn. Ze zouden moeten plaats hebben op vrijwillige basis d.w.z. niemand moet gedwongen worden deze bijeenkomsten bij te wonen.

- Om deze bijeenkomsten goed voor te bereiden en vooral de onderwerpen van bespreking uit de deelnemers zelf te laten voortkomen zouden commissies gevormd kunnen worden waarin behalve de geestelijke verzorgers ook militairen van verschillende rang zitting hebben. Geestelijke verzorging is n.l. niet alleen een zaak van geestelijke verzorgers maar ook van de militairen zelf.

- In de tot nu toe apart werkende vormingscentra (op een incidentele uitzondering na) wordt een samenwerking tot stand gebracht, die in samenwerking met de in punt 2 genoemde commissies in de verschillende vormingscentra streeft naar programma's die aansluiten bij de bijeenkomsten in punt 1 genoemd en waaraan dan ook door militairen van verschillende richting (en verschillende rangen) wordt deelgenomen.

- Met medewerking van de plaatselijke commissies zou een landelijke commissie samengesteld kunnen worden, bestaande uit de hoofden geestelijke verzorging, enkele plaatselijke geestelijke verzorgers en enkele militairen van verschillende rang om gezamenlijk te bezien hoe dit werk landelijk kan worden gestimuleerd en of op een bepaald moment tot vergaande samenwerking kan worden overgegaan.

Ik heb een en ander in deze punten wat concreter gemaakt om niet het gevaar te lopen, het verwijt te krijgen: je zwamt in de ruimte. Ik zeg niet dat deze gedachten al concrete voorstellen zouden zijn maar ze zijn m.i. wel een uitgangspunt voor een gesprek, ik zal ze dus in een volgend nummer nader toelichten. In deze gedachte wordt de huidige indeling niet overhoop gegooid, de helft van de gevo-lessen en de gehele individuele verzorging blijft ongemoeid, maar er wordt wel een terrein geopend waarop wij verdergaande communicatie kunnen bevorderen en beoefenen en waarin we al doende zoeken kunnen naar motivatie en vormen die het 'democratiseringsproces' in de strijdkrachten kunnen ondersteunen.

Het is mogelijk dat anderen het heel anders zien. Ik sta dan graag open voor hun kritiek en ben bereid die mede in Ego te publiceren!

H. LIPS

HUMANISTISCH VORMINGSCENTRUM 'HET COORNHERTHUIS'

Hoofdstraat 84 — Driebergen

In het Coornherthuis worden regelmatig bezinningsbijeenkomsten gehouden voor militairen. Er wordt daarbij gesproken over allerlei levensvragen. Daarnaast zijn er boeiende programma's over hedendaagse kunst.

Iedere militair kan hiervoor uitzonderingsverlof krijgen.

Wie iets voelt voor deelname aan zo'n bijeenkomst vult het onderstaande formulier in en sture het op naar het Coornherthuis. (Voor de Marine geldt een aparte regeling.)

Ondergetekende

.....

.....(naam, voorletters, rang)

Registratienummer

Onderdeel

Gelegerd te

.....

..... (landmacht/luchtmacht)

.....

..... (volledig militair adres)

wenst deel te nemen aan een vormings- en Bezinningsbijeenkomst van het Humanistisch Verbond in het Coornherthuis te Driebergen in de maand

..... (maand van deelname).

..... Handtekening:

Asterix is een held, maar niet in de film

Alberto Uderzo en tekenaar René Goscinny creëerden hun held Asterix, die met zijn onafscheidelijke (en veel forsere) vriend Obelix werden gesitueerd in de periode toen de Romeinen nog de euvels moed hadden heel Europa hun wil op te leggen.

Na het lezen van de Asterix-strips zochten veel Fransen naar de bedoelingen van het schrijvend en tekenend tweetal. Probeerden zij via de twee stripfiguren Asterix en Obelix Frankrijk als natie opnieuw te laten schitteren of (en dat bleef in veel Franse hersentjes de grote onuitsproken gedachte) trachtten Uderzo en Goscinny 'onze' generaal de Gaulle een hak te zetten.

Misschien hebben tekenaar en schrijver zich laten inspireren door deze beroemde man, zeker is het niet, daar beiden — voor zover ik weet — nimmer een uitspraak in deze richting hebben gedaan. Verklaarbaar ook, want de generaal vond het niet zo prettig als met zijn figuur en voorkomen de spot werd gedreven.

Wat wel onomstotelijk vaststaat is, dat Asterix, Obelix en hun vrienden bij het publiek enorm aansloegen. Het werd een rage in Frankrijk om de striphelden met

Misschien is het te wijten aan het jeugdsentiment, feit blijft dat de strip de laatste jaren enorm aan populariteit heeft gewonnen. En die populariteit dankt het stripwezen mede voor een groot deel aan de koopkracht van de (wat oudere) jeugd. Ten overvloed: ook volwassenen bezondigen zich aan het stripfenomeen. Psychologisch wellicht verklaarbaar, want in de strip vindt men een groot deel van zijn of haar idealen, ideeën, etc. terug zonder in de ogen van de buitenwereld belachelijk te zijn, wanneer zij u betrappen bij het lezen van een stripboek. Want die buitenwereld wil ook wel eens in die malle getekende boekjes neuzen, maar schaamt zich er nou eenmaal voor dat te bekennen.

De strippofielen, zoals men de liefhebbers van het stripwezen pleegt te noemen, wachtten dan ook enigszins gespannen af, wanneer meegedeeld wordt dat een filmaatschappij het aandurft een stripheld 'levend' op het witte doek te projecteren.

Inderdaad moet zo'n maatschappij durf hebben, want het is niet denkbeeldig dat de stripheld uit het boek in de bioscoop een geweldige flater slaat. Een flater in die zin dan, dat de stripliefhebber zijn held of heldin niet meer herkent en teleurgesteld de bioscoop zal verlaten. Geen eenvoudige opgave dus voor de tekenfilmstudio die een favoriete stripheld 'live' wil brengen.

Fenomeen

In Frankrijk is zo'n drie jaar geleden het fenomeen Asterix geboren. Schrijver

FILMBESPREKING

welhaast diepe genegenheid te eren. En meestal is dat dan zo dat een filmmaatschappij er brood in ziet zo'n rage uit te buiten, dat wil zeggen, te verfilmen.

Goed, de eerste Asterix-film draait nu in de Nederlandse bioscopen. De tweede film volgt binnenkort — business is business! nieuwjaar? — maar de film is niet wat men ervan verwachtte.

Men — ik schreef het al eerder de stripliefhebbers — is teleurgesteld. De onvolprezen Walt Disney — bedenker van vele filmstriphelden — zou zo'n onderwerp veel steviger hebben aangepakt dan de Belgische Belvisionstudio's nu hebben gedaan. Het is allemaal niet af, men heeft zich zonder twijfel niet gerealiseerd dat een tekenfilm ook een tekenfilm moet zijn.

Want, en dat is wellicht het grootste bezwaar, de stripfiguren leven wel, maar zij praten niet. Een stripboekenlezer verwacht nou eenmaal niet dat uit zijn boek een gesproken tekst opstijgt; hij aanvaardt immers het 'doodstille' tekeningetje met het ballonvormige tekstje, doch kijkt vreemd op wanneer zijn stripheld ook een stem blijkt te hebben. Elke lezer, hetzij van een gewone roman, hetzij van een striproman, bedenkt een stem bij elk figuurtje. Daarom worden strips nooit vóór- maar ge-lezen.

Décors zwak

Bij dit alles komt nog dat de striphelden Asterix, Obelix, Panoramix wel bewegen, doch geplaatst zijn vóór een achtergrond, die minutenlang hetzelfde blijft. Geen bewegende boomkruinen, geen aan de horizon opdoemend Romeins cohort, geen vliegende vogels, etc. De Belvisionstudio's zijn er namelijk van uitgegaan dat het decor de toeschouwer niet mocht afleiden van wat op de voorgrond geschiedt. Dit houdt niet in dat de decors van minder allooi zijn, integendeel er is de uiterste zorg aan besteed, maar toch...

Men krijgt nu de indruk dat Belvision het idee 'vlug-vlug' heeft gehanteerd. Die indruk blijkt gewettigd, als men bedenkt dat de Asterix-rage elk ogenblik kon overgaan en men het grote publiek voor wilde blijven, daar anders de hele onderneming op een financieel debacle zou uitdraaien. Al met al, een in mijn ogen, vrij teleurstellende animatie van een niet alleen in Frankrijk beroemd geworden stripheld.

Het bedenken van het verhaal heeft weinig moeite gekost: de eerste film 'Asterix en de helden' is een vrij natuurgetroutte kopie van het eerste boek Asterix de Galliër. De tweede film, die nu op stapel staat (Asterix en Cleopatra) wordt vervaardigd volgens hetzelfde recept: animatie alleen op de voorgrond en scenario ontleend aan het boek. De film zal dit najaar in ons land worden uitgebracht.

PETER J. MORÉE

'Z' Griekenland en de politieke moord

Niet geïnspireerd door, maar wel met als basis historische gegevens als Truman Capotes *In cold blood*, schreef de jonge Griekse schrijver Vassilis Vassilikos zijn roman over de moord op de Griekse linkse politicus Lambrakis. Zijn boek verscheen in Griekenland in november 1966 en werd enkele maanden later om precies te zijn april 1967 verboden. Begin mei 1969 verscheen *Z* — de zaak Lambrakis bij uitgeverij Bruna in de voortreffelijke vertaling (uit het Frans) van Henny Scheepmaker.

Vassilikos is naar aanleiding van de Nederlandse uitgave geïnterviewd. In een gesprek met een lid van de redactie van de Volkskrant vertelde hij over de betekenis van de letter *Z* (zoals zijn boek en de daarna gemaakte film luidt) het volgende: 'De letter *Z* is de afkorting van het Griekse woord *ZEI* en dat betekent *HIJ LEEFT*. En hij is Lambrakis, het jonge linkse parlements lid dat in 1963 door rechts werd vermoord. De politie liet het toe. Lambrakis was geliefd, dokter van de armen. De mensen geloofden niet dat hij dood was. Daarom schreven ze 's nachts *Z* op de muren:

HIJ LEEFT. Lambrakis werd in Saloniki vermoord. Het gebeurde voor het huis van mijn ouders. Ik ben mensen gaan interviewen die erbij waren geweest. Het bleek al gauw dat hij tijdens de demonstratie niet toevallig was overreden, maar dat ze hem eerst hadden neergeslagen. Het is eigenlijk een onderzoek geweest zoals Amerikaanse schrijvers te werk gaan.' Aldus Vassilikos.

Bewogenheid

Regisseur Costa Gravas heeft schrijver Vassilikos goed aangevoeld. Met dezelfde bewogenheid die de jonge Griekse auteur (36) op zijn lezers laat afkomen, hanteert Costa Gravas zijn camera's gesteund door de muziek van — hoe kan het ook anders — Mikis Theodorakis.

In Cannes tijdens het dit voorjaar gehouden filmfestival kreeg *'Z'* van alle kanten lovende kritiek. Zo prijzenswaardig zelfs, dat organisatoren van het festival kans zagen de film buiten de officiële prijzen te houden, misschien onder druk van het huidige kolonelsregiem in Athene? Wie zal het zeggen. Feit blijft, dat *'Z'* op iedereen diepe indruk heeft gemaakt.

Regisseur Costa Gravas zei tijdens een persconferentie na de vertoning van *'Z'* dat het 'belangrijkste is dat het publiek in Cannes de film ziet; een eventuele prijs is minder belangrijk.' Hij vertelde toen ook erbij dat hij weliswaar geen officiële reactie van de Griekse regering

Vervolg op pagina 9

MERCKX! Wat een winnaar

Rini Wagtmans, de Nederlandse Tour-revelatie van het jaar 1969 verklaarde; 'Merckx is stom geweest dat hij zo heeft gereden. Hij heeft ons allemaal te schande gezet. Vooral de groten zoals een Pingeon, Gimondi en Poulidor zullen dit niet nemen. Ze moeten nog een keer revanche nemen. Want nu zal iedereen zeggen, als Merckx eens niet wint: 'Ach die goeie jongen heeft ook een rit mogen winnen.'

De Tour de France 1969 is weer historie. Maar toch lijkt het ons zinvol om op dit wielerevenement, dat Frankrijk toch zo'n drie weken in de ban houdt, terug te komen. Deze Tour namelijk is de Tour van Merckx geworden. Met ontzag namen de duizenden in het sportpark van Vincennes afscheid van de grootste Tour-winnaar uit de historie; de 24-jarige Belg Eddie Merckx.

Zwakke 'knechts'

De prestatie van Merckx is des te groter als men zich bedenkt dat de jonge coureur om zich heen geen werkelijk sterke renners had. Zijn 'knechts' van de fabriek Faema behoorden tot de grauwe middelmaat van het wielervak. Eddie Merckx maakte zich al voor de Tour over deze wankelende positie geen zorgen. Hij zei toen; 'Na wat ze me in de Ronde van Italië geflikt hebben (hij werd toen wegens vermeend gebruik van doping

uit de ronde genomen) rijd ik ze in Frankrijk allemaal op een half uur. Dan is mijn revanche compleet.'

Aankankelijk nam men hem niet au serieux. Zelfs de ploegbazen niet van de andere fabrieken die zich niet konden realiseren dat Merckx met een dergelijke zwakke ploeg achter de hand in staat zou zijn om tot een werkelijke explosie te komen. Goed men wist dat de Belgische superkampioen in het verleden al zeer veel gepresteerd had, maar voor de Tour gelden nu eenmaal andere wetten. En zeker in deze laatste editie, waar

SPORT

geen rustdag in was gepland, zou een coureur nooit en te nimmer tot een dergelijke daad in staat zijn. Maar Merckx spotte met alle regels. Driemaal sloeg hij toe; eerst op de Ballon d'Alsace, waar hij de meesten degradeerde tot nieuwelingen, daarna in de tweede Pyreneënrut en als klapstuk koos Eddie de tijdrit naar Parijs. Ondanks een valpartij legde hij het parcours nog het allersnelst af.

De bazen van de andere fabrieken hebben het niet aangedurfd, om met Eddie's ploegbaas Lomme Driessen een

verbond te sluiten. Zij hebben gehoopt dat Eddie in zijn eenzame gevecht tegen bergen en andere coureurs zou afknappen. Met zo weinig mogelijk schade zouden ze dan de strijd hebben kunnen voortzetten. Maar ze hebben zich allemaal vergist. Zwaar zelfs. Het koersinzicht van deze nieuweling in de Tour, die gedurende drie weken gewoon gedaan heeft waarin hij zin had, was ongekend. Er was slechts een renner die in zijn spoor 'mocht' blijven. Die niet meer dan twintig minuten achterstand van de Belg kreeg. Dat was de Fransman Roger Pingeon, in 1967 zelf winnaar, een idool van de Fransen, die als tweede 'mocht' eindigen. Ja Eddie gunde hem zelfs nog een ritoverwinning. Waarom? De Fransman namelijk heeft zich niet openlijk verzet tegen een boycot van de Belg toen de anderen wel in opstand kwamen na opheffing van Merckx schorsing.

Vergelijking?

Kunnen we een vergelijking trekken tussen Merckx en de andere groten die we in het verleden hebben gezien? Grote voorgangers als een Coppi, Bartali, Koblet, Kübler, Bobet, Anquetil. Vergelijkingen trekken is moeilijk. Het gaat namelijk niet op om een tijdsverschil van twintig jaar sportmensen met elkaar te gaan vergelijken. Denk eens aan het materiaal bijvoorbeeld. Vergelijk de fiets

Door een misverstand, dit omdat alles toch een oorzaak moet hebben, lees ik vanmorgen de regels van gisteravond: -sprak laatst nog over de liefde die in panty's gehuld gaat bezet is met cosmetika en Depo-Provera 150 (landelijke ochtend-bladen 09 juli 1969, daarna voorlopig: telefoonboek van Amsterdam; onder de -W- van Dr. F. Wibaut), ja, zo ook lootte Feijenoord tegen een club op IJsland en hebben de beroepsvereniging van kleuterleidsters en leerkrachten bij het lager en middelbaar onderwijs minister Veringa meegedeeld, dat zij voorstander zijn van het schrappen van bepalingen in akten van benoeming op grond waarvan vrouwelijk personeel om reden huwelijk of moederschap kan worden ontslagen, ja mooi zo maar dit zou een liefdesgedicht worden de inzet was er/en laten wij eerlijk zijn hoe misch ook, waar is nou geen inzet?/ met het Hooglied op de vertrouwde plaats in de boekenkast Andreus' sonnetten -Van de kleine waanzin- gebundeld Achterberg sterk afgeprijsd bij de Slegte jij op de W.C. met de deur open slapend op afstand

Poëzie? Nou, ja

en, eenmaal wakker, genietend van de geroosterde boterham zonder Bona, maar met jam of voor de spiegel die menig dichter geholpen heeft, je uiterlijk verzorgend: rechterhand naar linkerwenkbrauw beetje spuug in doosje met zwart linkerhand naar rechterwenkbrauw, etc., kan de man tegenover je in de trein ook niet weten dat: je bruine b.h. mij aan de hartinfarkt van Pappa Doc doet denken jij jouw schaamhaar niet kamde omdat reklamedeskundigen er zo weinig over zeggen-

en ik, er liggen nu eenmaal een paar gedichtenbundels op mijn bureau die over de werkelijkheid handelen, Fritsie Ten Harmsen van der Beek "verdraai" (=mijn realiteit):

(...) "Wat in wezen als afschrikwekkend ondervonden is, verandert bij de gratie van de poëzie in iets aangrijpends,

iets ontroerends. En de schok van die ontroering zal de lezer moeten doorklinken. Daar is niets aan te doen, want veel meer dan allerlei voorwaarden van kwaliteit of talent, vormt die schok ten slotte de enige garantie voor de aanwezigheid van het enig werkelijke element in poëzie, dat is de gave om een ander te ontroeren (...)"

Alstublieft. Of wel, de titel van de door F. T. H. van der Beek zo (terecht) aanbevolen bundel, is: -Een Tuiltje Schrikdraad-. Schrijfster: Thera Westerman.

Eén citaat uit de bundel: (...) "het liefhebben wordt kaal/ik slijt eraan/zoals wel vroeger speelgoedberen!"

Niet door een misverstand, maar uit de behoefte de lezer zo volledig mogelijk te informeren, belde ik hierna naar 'De operatie vers-. Wilde gaarne een gedicht per telefoon voor -Ego-. Helaas tevergeefs. Hoewel ik dankzij de PTT en niet met behulp van het Letterkundig Museum (men had daar wel van -Operatie Vers- gehoord, maar meer ook niet) achter het telefoonnummer kwam (05100-31313), leverde het bellen niet meer op dan: "Operatie vers is my vakant op 08 august". Al met al geen gedicht, en nog steeds die bundels die zodanig besproken moeten worden dat de lezer tot

waarop Coppi zijn successen behaalde met die van een Merckx. Verschillen natuurlijk. Toch wagen we het. Merckx moet, wanneer je de kille uitslagen naast elkaar legt de allergrootste zijn. Want geen van de hiervoor genoemde voorgangers heeft het ooit gepresteerd om de drie grote klassen in de Tour de France te winnen. Dus: de gele, groene en witte trui, die respectievelijk corresponderen met de eindzege, de renner die de meeste punten heeft vergaard in de etappes en de renner die het beste de steile hellingen van Alpen en Pyreneeën bedwong.

Merckx veroverde ze alle drie. Daaruit moeten we concluderen dat aan zijn compleetheit als wielrenner weinig meer

valt toe te voegen. Voor de Nederlanders is de Tour een kleine deceptie geworden. Met uitzondering van de geweldig rijdende debutant Rini Wagtmans is geen van de anderen erin geslaagd zich in het nieuws te rijden. Voor Jan Janssen is deze Tour op de teleurstelling van zijn wielercarrière uitgedraaid. Zijn tiende plaats was natuurlijk fraai. Maar de achterstand van bijna een uur op Merckx spreekt boekdelen.

Het was Jan Janssen die toegaf; 'Tegen deze knaap was niet te rijden. Toen hij mij in 1967 van een tweede wereldtitel afhiel dacht ik dat dat een uitschieter was. Nu weet ik beter. Merckx is de kampioen onder de kampioenen!'

WIM JESSE

lenen of inkijken over zal gaan. (Kopen wordt hier weggelaten omdat dat altijd nog kan. Bijvoorbeeld na de dood van de dichter. Haagse Post n.a.v. Jan Hanlo (verongelukt) van 28-06-'69: "Van de verzamelde gedichten van Hanlo, verschenen in '58 bij van Oorschot, werden in 11 jaar 700 exemplaren verkocht".

Pier van Dijk: Verdacht van poëzie, Hans Vlek: Iets eetbaars, Een warm hemd voor de winter.

Drie bundels vol alledaagse werkelijkheid. De entourage van de bakker, de bouwvakker, de neger, de homo, de huisvrouw, de militair (naar buiten kijkend uit de trein), de lezer, de kritikus, enz.

Om misverstanden te voorkomen: Vlek en Van Dijk verschillen. 'Verdacht van poëzie' is zo vol werkelijkheid, dat slechts een paar gedichten overkomen, schokken. Vlek brengt het er niet alleen beter af, maar ook pijnlijker. Zijn bundels lezend, gaat men zich realiseren dat men in een werkelijkheid leeft die men wel aanraakt, maar die in feite vrijwel geheel onbekend is. Opzet? Met Vlek, en hier en daar met Van Dijk, kan men er achter komen. -Bijvoorbeeld- door een eigen gedicht/realiteit te maken. De gegevens vindt men in de genoemde bundels. Doen deze ietwat extreem aan, dan komt dat omdat ze zo gewoon zijn. Met alle bepaling vandien.

Zo ook het citaat in mijn 'Een warm hemd voor de winter': Maar een aftandse moraal, denk ik, verbiedt dat we gelukkig zijn/Je kunt je verliezen in een stoel/De meeste stoelen echter/zakken door/Ik keer me om naar jou, omdat je dichtbij bent/Je bent tenminste wakker/Dat is dat/.

Een citaat gekozen uit laatst genoemde bundel, en wel door vrienden die mijn verjaardagskado iets extra's wilden meegeven. Ook een werkelijkheid.

Evenzeer:

In de regels van gisteravond zat/zit de mogelijkheid voor een liefdesgedicht. De realiteit van wie?

Nu ik sterkere glazen voor mijn bril genomen heb (op medisch advies) is het alle dagse en daardoor bepalende decor, op een nabij wijze verder weg. Nog werkelijker.

Met dank aan Van Dijk, Harmsen van der Beek, Westerman en in het bijzonder Vlek, die in het gedicht 'Drie figuren' o.m. zegt "Niet iedereen is mismaakt/Kijk, hier staat ze, mooi/en roerloos/Zonder tepels/of bilspleet in een kooi van glas/Als zij echt was!

De bundels van Hans Vlek verschenen bij N.V. Querido.

Van Thera Westerman en Pier van Dijk respectievelijk bij: Polak en Van Gennep en N.V. De Arbeiderspers. DICK ZAAL

Vervolg van pagina 7

had ontvangen, maar 'officieus' wordt door Athene wel het gerucht verspreid, dat de film is gemaakt door een ploeg communisten.'

De film 'Z' vraagt wel enige politiek bewustzijn van de toeschouwer. Op zijn minst moet hij weten wat 'links' en wat 'rechts' is. Dan pas kan hij ook aanvoelen wat regisseur en acteurs heeft bewogen een dergelijk verhaal uit te beelden.

'Z' is het voorspel tot de staatsgreep van de kolonels, nu twee jaar geleden. Dr. Gregorius Lambrakis, links parlements lid, medicus en hoogleraar aan de universiteit van Athene, was een invloedrijk en dus gevaarlijk man voor het rechtse front in Griekenland. Hij moest koste wat het kost, uit de weg worden geruimd. Daartoe werd een schitterend plan de campagne gemaakt, dat zonder pardon werd uitgevoerd. Voor de ogen van duizenden demonstranten en tegen-demonstranten werd een verkeersongeluk geënceneerd, waarbij Lambrakis werd aangereden door een driewielig bestelwagentje. De chauffeur reed natuurlijk door, werd later gevonden en verklaarde dronken te zijn geweest en zodoende niets te hebben gemerkt. Getuigen steunden de verklaring van de chauffeur, zij hadden hem even voor het ongeluk nog in een café zien zitten. Ogenscheinlijk was de affaire daarmee afgedaan, maar toen Lambrakis na drie hersenoperaties stierf en een niet partijdig arts verklaarde dat de schedelletsels bij Lambrakis onmogelijk veroorzaakt konden worden door de aanrijding en de daaruit voortvloeiende valpartij, werd de zaak uit de doofpot gehaald. Een jonge rechter van instructie bemoeide zich met de affaire en toen kwam aan het licht dat wat een alledaags verkeersongeluk scheen in feite een (politieke) moord met voorbedachte rade was.

Een nader onderzoek naar de antecedenten van de chauffeur en een medeplichtige leverde zoveel stof tot nadenken op en het opdruiven van steeds meer figuren die het tegendeel beweerden, dat de zaak een sneeuwbal effect tot gevolg had. Het bleek dat tot in de hoogste kringen van de rechterlijke macht en het leger iedereen op de hoogte was van deze moord met voorbedachte rade.

Straatrellen, gewelddadig politieoptreden en intimidaties via machtsvertoon achter gesloten deuren, geeft ons in de film 'Z' een duidelijk beeld wat vooraf ging in die periode voor de staatsgreep. De al eerder genoemde Yves Montand speelt 'Z'; de integere rechter van instructie is Jean-Louis Trintignant, die zonder vooroordeel de waarheid aan een ieder tracht te ontwringen.

Costa Gravas heeft een knappe reconstructie weergegeven van een gebeurtenis, die alleen maar walging opwekt bij elk weldenkend mens. Zo is 'Z' niet alleen een pakkende film geworden, maar ook nog zinvol.

PJM.

Ton Regtien: Universiteit in opstand

Kort geleden verscheen bij de Amsterdamse uitgeverij Van Gennep in de serie 'Kritiese Bibliotheek' een boek van de hand van Ton Regtien: 'Universiteit in opstand' — Europese achtergronden en de Nederlandse situatie. Niet lang na het uitkomen van dit werk werd Regtien tot zes weken gevangenisstraf veroordeeld in verband met zijn 'leidende' rol tijdens de Maagdenhuisbezetting, door de studenten zelf bevrijding genoemd. Het bijgaande artikel is geen obligate bespreking van het boek, maar een verkorte weergave.

Wij schreven al eerder in EGO over de studentenbewegingen en de ontwikkelingen aan de universiteiten in en buiten ons land zijn er sindsdien niet rustiger op geworden. Regtien is een van de theoretici en practici van het Nederlandse studentenverzet. Het boek is geschreven door een socialist, maar niet bedoeld

voor socialistische studenten. Ook militairen, socialistisch of niet, vinden in 'Universiteit in opstand' een groot aantal aanwijzingen voor het beïnvloeden van de eigen situatie.

Regtien schrijft zelf:

'Wat te doen? Voor de vrijblijvende lezer een zinloze vraag. Hij was helemaal niet van plan iets te gaan doen. Hij wou wel eens weten wat de studenten wilden. Zoals de Nederlandse professor, lid van de Academische Raad, die tijdens de bezetting door studenten van de Senaatskamer in Utrecht in juli 1968 vlak voor de aanvang van de vergadering van deze Raad, zuchtend een Duits pocketboekje uit zijn tas haalde (Was wollen die Studenten?) en ging lezen. Hij had het de twintig studenten, die vlak voor zijn neus op de grond zaten kunnen vragen, maar de beschermde

professorale één-dimensionale relatie met een geschreven tekst, leek hem veiliger en minder verplichtend tot stellingname.'

Over het schrijverschap zegt Regtien:

'Het individuele schrijverschap kan wat ons betreft worden afgeschafte, aangezien ervaringen, inzichten, analyses en interpretaties geen privé-produkt of privé-eigendom zijn, maar het resultaat van collectief denken.' (Volledigheids-halve zij hier vermeld, dat bij de selectie van fragmenten uit het boek van Regtien uitgegaan is van de vraag wat voor de lezers van EGO het meest belangwekkend zou zijn. Zo wordt bijvoorbeeld uitgebreid ingegaan op Regtiens opvattingen over de parlementaire democratie, opvattingen die iedere Nederlander raken, dan op diens ideeën over de waardevrijheid van de wetenschappen.)

Inleiding

'Dit boek is eenzijdig. Het handelt niet over de motieven en eisen van alle studenten. Het gaat alleen over de theorieën en acties van die studenten, die de laatste jaren politiek actief zijn geworden. Het is niet geschreven voor de aanbidders van de bestaande toestanden en verhoudingen (de status quo) in onze maatschappij. Het is vooral geschreven voor die mensen, die geloven dat het mogelijk is om frustraties die van de situatie waarin ze zitten het gevolg zijn, duidelijk te maken en door middel van politieke actie op te lossen. Daarbij gaan wij er van uit dat politieke actie oplossingen kan bieden. De bewustwording van die frustraties noemen wij politisering.'

Studenten en pers

Volgens Regtien komt de pers bij de beschrijving van de studentenonrust vaak niet verder dan de verzuchting:

'Het is te hopen dat de balsturige Nederlandse student nu eens werkelijk iets heel geheel nieuws zal gaan doen: namelijk studeren.'

Vaak ook zijn de feiten waarop artikelen over het studentenverzet rusten insinuerend en vals. Regtien laat dit zien aan de hand van een voorbeeld, waarin duidelijk wordt dat de waakzaamheid van bepaalde kranten voor de staatsveiligheid soms ridicule proporties aanneemt:

'In het najaar van 1968 wist De Telegraaf met bloedige ernst te onthullen dat de studenten van Amsterdam van plan waren geweest enkele universitaire gebouwen te bezetten. Deze onthulling

Ton Regtien

werd gedaan met vermelding van strategische plannen, tot en met de suggestie van een Molotov-cocktailfabriek in de chemische faculteit toe. Maar, aldus de krant, het onverschrokken optreden van de Binnenlandse Veiligheids (BVD) zou dit hebben voorkomen. Het genoemde artikel, de oorzaak van een wekenlang durende, collectieve lachstuip onder studenten, was het gevolg van bevooroordeelde kortzichtigheid, waardoor zelfs de humorpagina's van de studentenbladen konden worden gezien als plaatsen voor

doorgave van revolutionaire instructies in code.'

In 'Student', een landelijk studentenblad, had een vrolijke redacteur een soort persiflage gemaakt op het verschijnen van de bezettingen door te fingeren, dat een complex van de universiteit in Amsterdam bezet zou worden. Het was allemaal erg ongeloofwaardig, want men had de zaak mooi overdreven. Zonder een verslaggever uit te sturen om eerst eens te kijken wat er werkelijk aan de hand was, slikte De Telegraaf het bericht voor zoete koek en zette duizenden lezers een portie baarlijke nonsens voor. Het vaak overtrokken beeld van de rebellerende student, dat men in het studentenblad wat had willen relativeren, werd in het ochtendblad opgeblazen tot een angstaanjagende zaak.

Op de dag dat ik dit schrijf gaat de Socialistische Jeugd een klacht indienen tegen De Telegraaf (bij de Raad voor de Journalistiek) voor de volstrekt onjuiste berichtgeving over de activiteiten van de S.J. Regtien schreef zijn boek lang vóór het Maagdenhuis-gebeuren. Een door studenten uitgevoerd onderzoek naar de berichtgeving over de Maagdenhuisbezetting zou de visie van Regtien — namelijk die dat de pers vaak volkomen onjuiste berichten over de studentenacties geeft — feitelijk ondersteunen.

Regtien over ministers en generaals

'De waarhooftige revolutieromantiek moet meer buiten dan binnen de universiteit gezocht worden. Een toch door-gaans welingelichte bron als president Johnson verklaarde op 5 december 1968 over inlichtingen te beschikken volgens welke universiteiten in 25 landen van

betekenis door studenten waren overgenomen.

Hij heeft die landen maar niet genoemd. Dat leek ons ook uiterst moeilijk. En ook ministers, staatssecretarissen, militaire bevelhebbers en andere defensiespecialisten van de NAVO-landen, begin februari van dit jaar in München bijeen, hebben het te kwaad gekregen. Zij hebben overleg gepleegd, onder meer over de onrust in de Westeuropese studentenwereld. Dit overleg werd gevoerd in de schaduw van de Amerikaans-Westduitse legeroefening Reforger L in Beieren. De onrust onder de studenten, aldus de krantenberichten, heeft de bezorgdheid van de NAVO gewekt, omdat men vreest dat hij zal leiden tot een grote chaos in West-Europa.

Het is duidelijk. Voor een voor vernieuwing en verandering doodsbange verkalkte top van politieke, militaire en economische machthebbers, waart er wederom een spook door Europa. Het spook van de universiteit in opstand. Het wordt dan ook, net als in de dagen van het communistisch manifest, tijd een start te maken met een zo duidelijk mogelijke uiteenzetting van de wensen, eisen en motieven van de opstandige studenten. Spoken zijn ongrijpbaar en onbegrijpelijk. De universitaire opstand is dat niet. Zij is verklaarbaar vanuit een economische en politieke analyse van de hoogontwikkelde 'welvaartsstaat' en de nieuwe functie van het onderwijs daarin.

Regtien doet in zijn boek zelf een soort poging tot verklaring en schrijft:

'We laten de nachtmerries van Johnson en de NAVO-generaals voor wat ze zijn: leeftijdsverschijnselen.'

Een eind verder in zijn boek lezen we nog:

'De botte koppeling van de acties van de studenten aan Moskou, Peking of Havana is weliswaar een politieke realiteit, maar heeft met de politieke realiteit van de universiteit in opstand niets te maken. De politieke wortels van de beweging van de onrust aan de onderwijsinstellingen ligt niet achter het IJzeren Gordijn of in een ver tropisch land, maar in die onderwijsinstellingen zelf.'

Studentenprotest en politieke partijen

'De aan bestaande politieke partijen gekoppelde studentenorganisaties hebben in Nederland doorgaans slechts enkele tientallen actieve leden. Er is geen enkele politieke partij in geheel West-Europa en ook in de V.S., die werkelijke politieke controle heeft, op de studentenacties die plaatsvinden en plaatsgevoonden hebben. De bestaande politieke partijen staan buiten de acties. Dat is een gevolg van een a-politieke traditie van het studentenleven, waarvan gebreken is dat hij perfect in het voordeel van de bestaande machtsverhoudingen heeft

gewerkt. De student die, tijdens zijn studie vroeger politiek dom gehouden, na het afstuderen politiek partij moest kiezen, koos de partij van zijn broodheer, zo hij al zelf geen heer werd.'

Voor Regtien behoren de politieke partijen — ook de meest 'progressieve' — duidelijk tot de bestaande structuur. Hij ziet geen heil in aansluiting bij een politieke partij.

Regtien:

'Wie de feitelijke gang van zaken rond de politieke besluitvorming in de politieke partijen kent, weet dat de enige manier om werkelijk grote invloed uit te oefenen is gelegen in de functie van partijbestuurder of lid van de parlementsfractie. Wie tot deze politieke 'elite' weet door te dringen heeft inderdaad politieke macht, zij het zeer beperkt en relatief. Maar dat is de macht van een kleine groep politieke carrière-makers, niet de beslissingsmacht van grote bevolkingsgroepen. Dat heeft niets met democratie te maken. De massale partijcongressen zijn doorgaans niet meer dan door een generatie veertig- tot vijftigjarige bezochte bijeenkomsten, die door een partijbureaucratie van begin tot eind worden gemanipuleerd.'

Ook van groepen als 'Nieuw Links' in de Partij van de Arbeid, verwacht Regtien geen heil. Die gaan binnen no-time zitten meeregeren en al spoedig verschillen hun politieke doelstellingen niet meer van die van de oude partijtop.

Regtien gaat verder:

'De partijen in hun traditionele vorm hebben iedere, althans hun gepretendeerde, zin verloren. Hun eigen ondemocratische structuur is in fette de basis van de kritiek op het functioneren van de parlementaire democratie.'

(Een goed voorbeeld hiervan is de keuze van een Eerste-Kamerlid voor de P.S.P. Daarbij ontstonden moeilijkheden omdat het partijbestuur vast hield aan de wens van de partij zoals die tot uitdrukking gebracht was in een gehouden referendum, terwijl de kandidaat die formeel de zetel zou hebben moeten krijgen, maar in het referendum niet als eerste geëindigd was, niet accoord ging met de wens van de meerderheid van de partij. j.h.)

'De crisis in de parlementaire democratie is de crisis in de bestaande partijen, waar de politieke elite de macht gepakt heeft ten koste van de keuzemogelijkheden van de gewone mensen. Daarnaast moet niet vergeten worden dat de macht van het parlement uiterst beperkt is. Op het terrein van de economische macht staat het parlement zo goed als machteloos.'

(De oproep van Schmelzer aan zijn medegeachte afgevaardigden om te proberen meer commissariaten in handen te krijgen zou een druppel op een gloeiende plaat zijn, nog afgezien van de vraag of het Nederlandse volk het op

prijs zou stellen om door commissarissen vertegenwoordigd te zijn. j.h.)

De buitenparlementaire oppositie

'Buitenparlementaire oppositie is geen anti-parlementaire oppositie. De buitenparlementaire oppositie gaat er van uit, dat de macht van het parlement zwak is. Dat die zwakte komt doordat de politieke macht van de bevolking is ingekapseld in het ritueel van het stembokje. De macht van het parlement, zonder parlementaire democratie in bedrijven, woonwijken, kantoren, scholen, universiteiten (en natuurlijk ook in het leger j.h.) is die van een kaartenhuis. Maar de parlementaire democratie is doodsbang voor zelfbeheer. Dat noemen ze chaos, anarchie. Zo kan het parlement niet de weg zijn waarlangs verdere democratie gerealiseerd kan worden. Dat mag zelfs niet. Want het systeem van delegatie sluit juist uit, dat wat gebeuren moet. De strategische keuze voor de buitenparlementaire oppositie is principieel gebaseerd op de gedachte dat een verder gaande democratisering die moet leiden tot directe democratie en zelfbeheer niet gerealiseerd kan worden langs een weg, waarbij de politieke macht via het stembiljet voor het verre parlement aan de gewone mensen afhandig wordt gemaakt. Dit is geen uitholling van het parlement, maar de uiteindelijke consequentie van de gedachtengang van degenen, die ruim een halve eeuw geleden algemeen kiesrecht hebben geëist. Democratisering betekent zoeken naar een nieuwe strategie. Die strategie heet buitenparlementaire oppositie. De universiteit in opstand is daarvan een belangrijk onderdeel.'

Een heleboel visies van Regtien zijn in dit artikel nog niet aan de orde gekomen: de hippies en de politiek, de betekenis van Provo, de geschiedenis van de studentenonlusten, de universiteit en de oorlogsvoering en zeker niet in de laatste plaats de mogelijkheden voor het voeren van acties. Als ik in 'de Volkskrant' van 11 juli lees hoe de vertegenwoordiging van dienstplichtigen in de Johannes Postkazerne in Havelte afgetreden is (de commandant gaat daar trouwens niet mee akkoord en is als voorzitter van de commissie niet in hun voornemen gekend geworden) omdat zij in de overlegcommissie in feite als 'zoethoudertje' gebruikt wordt, dan kan Regtien precies uitleggen, hoe dat allemaal komt en belangrijker wat er aan te doen is om de situatie te verbeteren.

Wat mij betreft komt dat in een volgend artikel allemaal nog aan de orde. Het onderwerp is zeker voor militairen belangrijk genoeg. Voor de lezers, die er niet op willen wachten. 'Universiteit in opstand' kost zes gulden vijftig en is in praktisch elke boekhandel verkrijgbaar.

JAN HAASBROEK

IN HET CAFÉ

EEN FOTOSERIE
VAN
TOM WEERHEIJM